

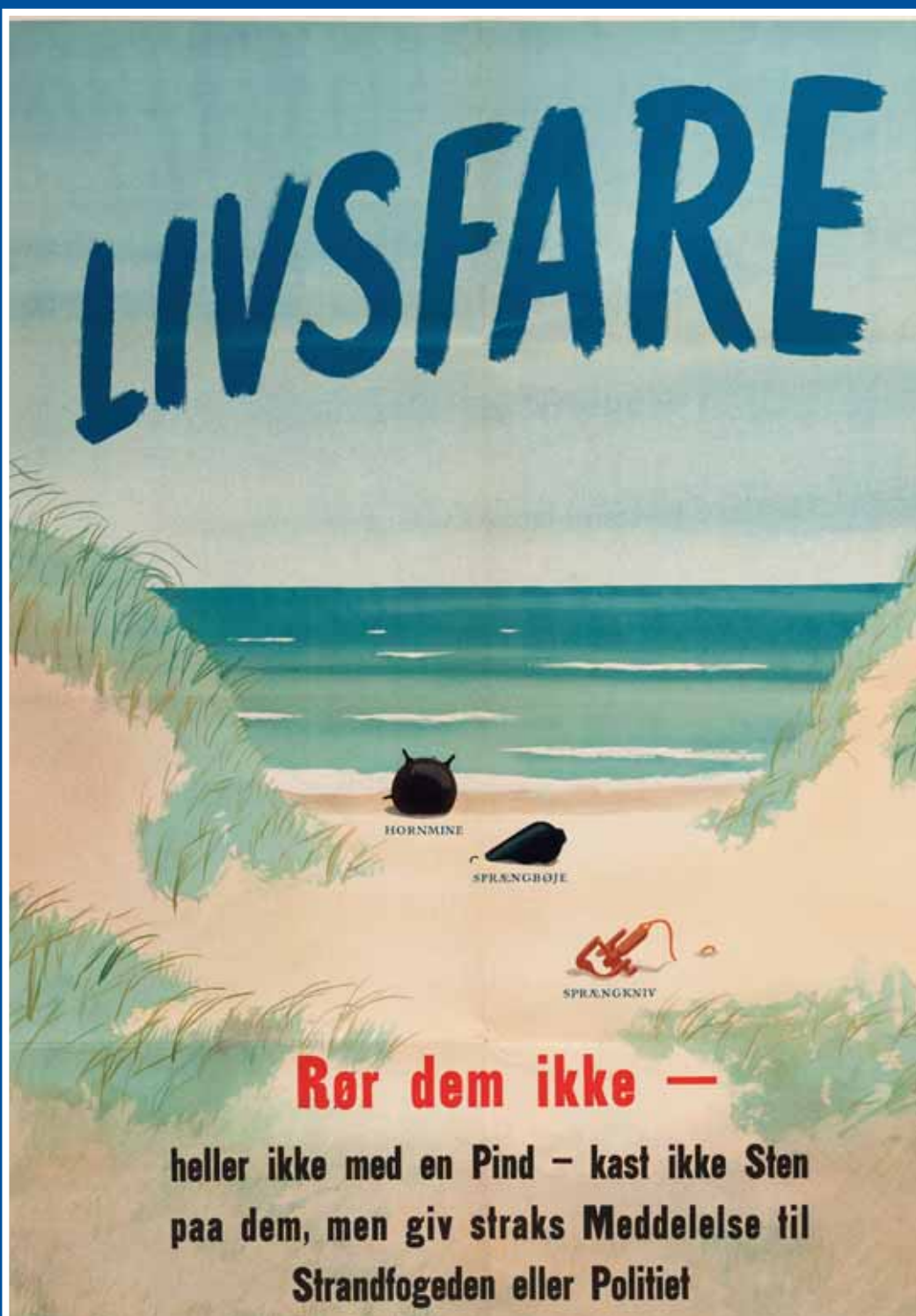
Arkivnyt

Marts 2020

2020:1

Indhold

- ▶ Kommunalvalget i 1943 2
- ▶ Valsemøllen og Strandskoven 5
- ▶ Minerne på Jyllands vestkyst – og de unge tyske pionerer 9
- ▶ Søren Tønder om at få sønnen i lære. 14
- ▶ Du er vel ikke gået glip af? . 16



Plakat fra ca. 1945.
EBA 09411-109



ArkivNyt

udgives af Esbjerg
Byhistoriske Arkiv som
digitalt nyhedsbrev og
udkommer minimum fire
gange årligt.

Redaktion

Peter Bak
Aja Høy-Nielsen
K. A. Gorritzen
Flemming Køhler
Peter Hundebøll
Jørgen Dieckmann
Rasmussen (ansv.)
Anette Rydahl

Citater med kilde-
angivelse er tilladt.

Redaktionens
adresse:
byhistoriskarkiv@
esbjergkommune.dk

Kommunalvalget i 1943

Af Peter Bak

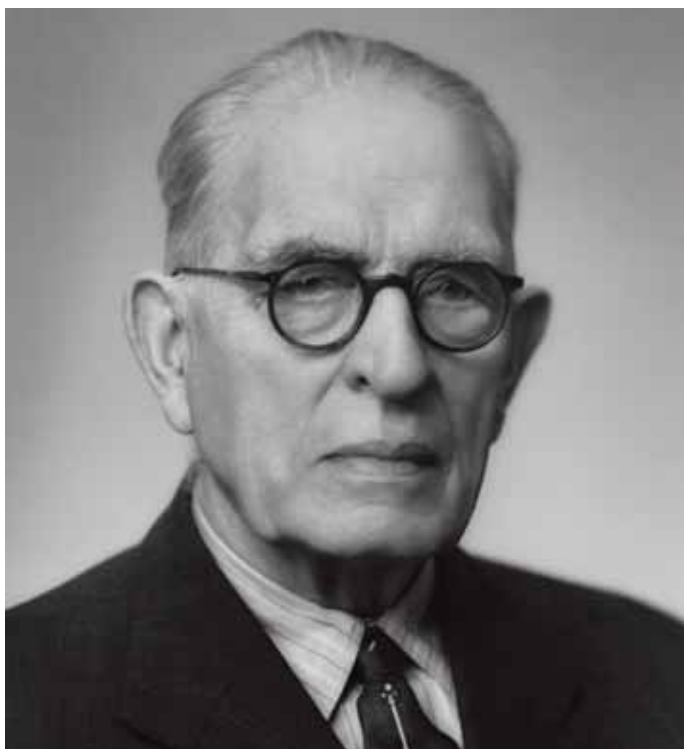
I betragtning af at Danmark var besat, var det ret opsigtsvækkende, at besættelsesmagten tillod afholdelse af rigsdagsvalg den 23. marts 1943 og efterfølgende kommunalvalg den 5. maj 1943.

Der havde været Folketingsvalg i april 1939, og ifølge grundloven var Folketinget valgt for en fireårig periode. Landstinget havde en valgperiode på otte år, hvor sidste valg fandt sted i 1936. Landstingets valgperiode ville således udløbe i 1944.

Politikerne ønskede at fastholde samarbejdspolitikken, men på den anden side frygtede man også et protestvalg rettet mod netop denne politik. Desuden var man lidt usikker på den tyske position. Til stor overraskelse for alle viste den rigsbefuld-mægtigede, Werner Best, sig at være me-



Portræt af forretningsfører Rasmus Peder Nielsen Kock (1883-1942) og hustruen Karoline. Han var socialdemokratisk byrådsmedlem fra 1913 og afløste Morten Mortensen som borgmester i 1941, men døde allerede året efter. Afløseren på borgmesterposten blev Laurits Høyer-Nielsen, redaktør af det socialdemokratiske dagblad Vestjyden. Han var i flere perioder borgmester indtil sin pludselige død i 1964, hvorefter Henning Rasmussen blev borgmester. EBA 30634-070



Portræt af lokomotivfører og borgmester Morten Mortensen. Han indtrådte i byrådet i 1902 og var socialdemokratisk borgmester 1929-1941. Under normale forhold skulle der have været kommunalvalg i 1941, men det blev udskudt. Morten Mortensen anmodede derefter under henvisning til sin alder om tilladelse til at udtræde af byrådet og dermed forlade borgmesterposten. EBA 30051-042

get positiv over for afholdelsen af valget uanset, at den almindelige forventning var, at det danske nazistparti ville få et sløjt valgresultat. Den forventning har næppe bekymret Werner Best. Han havde ingen interesse i at skulle dele sin magt med Frits Clausen, formand for DNSAP.

Hele forløbet er i øvrigt meget vittigt beskrevet i »Danmark besat. Krig og hverdag 1940-45« af Claus Bundgaard Christensen m.fl.

Valgresultatet blev en stor sejr for samarbejdspolitikkerne. De fire gamle partier (Venstre, Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Det Konservative Folkeparti) fik mere end 90% af stemmerne, og valgdeltagelsen var endda usædvanligt høj. Det

hører nok med i billedet, at Danmarks Kommunistiske Parti var forbudt og derfor ikke kunne deltage i valget, hvor valgkampen desuden var meget kort og afdæmpet.

Kommunalvalget den 5. maj 1943

Efter rigsdagsvalget var det oplagt også at afholde kommunalvalg, hvilket besættelsesmagten accepterede sammen med godkendelsen af folketingsvalget. Her var grundloven ikke i spil med hensyn til valgperioder. Der var sidst afholdt kommunalvalg i 1937, og loven om kommunalvalg definerede valgperioden som fire år, men da det netop var en almindelig lov, kunne man uden videre udsætte valget i 1941 og 1942 efter tysk pres. Det var også tysk pres, som medførte, at kommunalvalget i Sønderjylland igen blev udsat af hensyn til det tyske mindretal, der frygtede valgresultatet.

Kommunalvalget fik et lidt andet udfald end folketingsvalget. Det er betydeligt lettere at stille op til kommunalvalg end til folketingsvalg, og i en del større byer blev der opstillet en liste, som placerede sig til venstre for Socialdemokratiet.

I Esbjerg hed denne liste Uafhængig Arbejder- og Tjenestemandsliste. Denne liste – der af de fleste, især socialdemokrater – blev betragtet som en kommunistisk dækliste, fik et glimrende valg med tre medlemmer af byrådet. Det ene mandat kom fra DKP, der ikke kunne stille op, men som havde vundet et mandat i 1937. Socialdemokratiet tabte to, men havde dog stadig – med 13 mandater – et flertal i byrådet.

Det Konservative Folkeparti tabte et mandat, som blev vundet af Det Radikale Venstre. Dette partis byrådsmedlem blev landsretssagfører H. H. Rambusch, som var aktiv i modstandsbevægelsen og i februar 1943 var blevet medlem af Frit Danmark.

Uafhængig Arbejder- og Tjenestemandsliste førte heller ikke valgkamp mod samarbejdspolitikken, men primært mod Socialdemokratiet, hvor listen især slog på sociale problemer og den voksende ulighed i samfundet.



Portræt (1948) af landsretssagfører Hartvig Heinrich Rambusch (1894-1970). H. H. Rambusch blev uddannet cand.jur. i 1918 og tog herefter til Esbjerg, først ansat som politifuldmægtig, fra 1921 dommerfuldmægtig, og fra 1933-70 drev han sagførerfirma. Under besættelsen blev han en del af modstandsorganisationen Frit Danmarks Esbjerg-gruppe, men blev arresteret af Gestapo i marts 1944, hvilket førte til 14 måneders fangenskab, først i danske fængsler og sidst i KZ-lejren Neuengamme. H. H. Rambusch varetog forskellige tillidsposter ved siden af sit hverv, bl.a. som medlem af Esbjerg Byråd for Det Radikale Venstre fra 1943-45, bestyrelsesmedlem for Foreningen af besættelsestidens politiske fanger, formand for 4. Maj-Kollegiet, bestyrelsesmedlem af Frihedsfondens Lokalkomité og lokalrepræsentant for Kammeraternes Hjælpefond.

Esbjerg Byhistoriske Arkiv har udgivet Esbjerg-Neuengamme og retur – Beretning om min deltagelse i modstandsarbejde og mit ophold i danske og tyske fængsler og lejre 1943-1945 (1990). EBA 36550-005

I en valgplacat hed det: »Samarbejdet med de reaktionære partier i byrådet beviser løgneren om deres store omsorg for småkårsfolk. For socialdemokraterne gælder valget kun om fortsat samarbejde med de reaktionære til skade for arbejderne«.

Også skattepolitikken blev kritiseret – velhaverne burde betale mere i skat. Dette punkt har givet haft en vis klængbund i Esbjerg, der havde den største stigning i ind-

Uafhængig Arbejder- og Tjenestemandsliste

Kommunevalget den 5. Maj 1943

Hvad Valget gælder!

Den kommunale styrelse og bestyrelse af det offentlige i Esbjerg har bestemt, at der skal vælges 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten består af alle borgerne i Esbjerg, der er fyldte 21 år den 1. januar 1943, og som har bopæl i Esbjerg den 1. januar 1943.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Kandidatliste

1. Viggo Petersen, Højbjergvej, Esbjerg 43k
2. Knud H. Jensen, Adalvej, Esbjerg 45
3. Aug. B. Gade, Rindøvej, Esbjerg 22
4. Jens L. Andersen, Skovvej, Esbjerg 14
5. Carl Erik Jensen, Skovvej, Esbjerg 28
6. Harald H. Jensen, Engvej, Esbjerg 11
7. E. Petersen, Skovvej, Esbjerg 22
8. Viggo Jensen, Skovvej, Esbjerg 4
9. Oskar Jensen, Skovvej, Esbjerg 4
10. Sigurd Jensen, Adalvej, Esbjerg 45
11. Erik Jensen, Skovvej, Esbjerg 10
12. Erik Jensen, Skovvej, Esbjerg 10
13. H. A. Jensen, Engvej, Esbjerg 11

Stillerliste

Underafdelingsbestyrere og bestyrelse af det offentlige

Kandidatliste: Valgretten af Arbejdere og Tjenestemænd

12. The Christensen, Arbejdere, Esbjerg 12
13. H. Vindt, Rindøvej, Esbjerg 4
14. H. H. Jensen, Skovvej, Esbjerg 25
15. Svend, Skovvej, Esbjerg 41
16. Rasmus, Skovvej, Esbjerg 11
17. Alfred H. Jensen, Skovvej, Esbjerg 28
18. E. H. Jensen, Skovvej, Esbjerg 28
19. Axel, Skovvej, Esbjerg 28
20. V. Jensen, Skovvej 28
21. H. H. Jensen, Skovvej 28
22. H. H. Jensen, Skovvej 28
23. H. H. Jensen, Skovvej 28
24. H. H. Jensen, Skovvej 28
25. H. H. Jensen, Skovvej 28

Forsørg eller Løn til Tjenestemand

Den kommunale styrelse og bestyrelse af det offentlige i Esbjerg har bestemt, at der skal vælges 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Valgretten vælger 15 medlemmer til kommunestyret og 15 medlemmer til bestyrelsen af det offentlige.

Vælg uafhængige Arbejdere og Tjenestemænd -!

I organisationen Round Table, der kom til Esbjerg i 1941, diskuterede man også besættelsen på medlemsmøderne. I november 1943 havde man besøg af cand.oecon. Knud Stenshøj fra borgmesterkontoret til at holde foredrag om efterkrigstidens beskæftigelsesspørgsmål. Han gjorde gældende, at store problemer kunne forventes efter et tysk nederlag, fordi virksomhederne i vidt omfang leverede til den tyske værnemagt, og mange arbejdere var beskæftiget i Tyskland. Disse forhold var ensbetydende med, at en meget stor del af Danmarks arbejdere, faglærte så vel som ufaglærte, var beskæftigede med arbejde, der ved krigens ophør ville være overflødig eller med produktion, der skulle lægges helt om.

Foreløbig var der dog nok at bekymre sig om i dagligdagen for lokalpolitikkerne. I sin bog om Esbjerg under besættelsen skriver Sven Henningsen: »Under normale forhold nedfælder byrådets forhandlinger sig i byrådsprotokollerne samt pressens referater af møderne. Besættelsen medførte, at et voksende antal og for byens eksistens og borgernes daglige liv særdeles vigtige sager ikke offentligt kunne behandles og diskuteres i byrådsmøderne. Dette gjaldt naturligvis især alle spørgsmål, der opstod i forbindelse med besættelsestroppersnes og de tyske myndigheders krav til kommunen. De blev forhandlet og afgjort ved mødet mellem tyskerne og borgmester eller viceborgmester samt kommunaldirektør Hans Nielsen. Disse ofte vanskelige og pinagtige forhandlinger krævede både tålmodighed og fasthed fra byens repræsentanter«.



Forsiden til valgplakat for Uafhængig Arbejder- og Tjenestemandsliste 1943. EBA 91937-109

tæggerne pr. skatteyder af alle provinsens byer indtil 1944 ifølge Sven Henningsen i bogen Esbjerg under den Anden Verdenskrig 1939-45. Det var ikke mindst fiskeriet, der gav fremgang, mens pensionister oplevede et fald i levestandarden.

Byrådsvalg i Esbjerg 1937 og 1943

Parti	Mandater		Ændring
	1937	1943	
Socialdemokratiet	15	13	-2
Det konservative Folkeparti	5	4	-1
Det Radikale Venstre	0	1	+1
Venstre	4	4	0
Retsforbundet	0	0	0
Danmarks Kommunistiske Parti	1	0	-1
Uafhængig Arbejder- og Tjenestemandsliste		3	+3

Det gode valgresultat afspejler måske også det forhold, at den offentlige mening var ved at skifte i retning af en forhåbning om krigens afslutning gennem et tysk nederlag.

Valsemøllen og Strandskoven

Af T. Tobiasen Kragelund med introduktion af Peter Bak

Når en by vokser som Esbjerg gjorde sidst i 1800-tallet, åbnes mange nye muligheder for foretagsomme personer. For mange af dem blev mulighederne ikke til så meget, for andre blev de til realiteter.

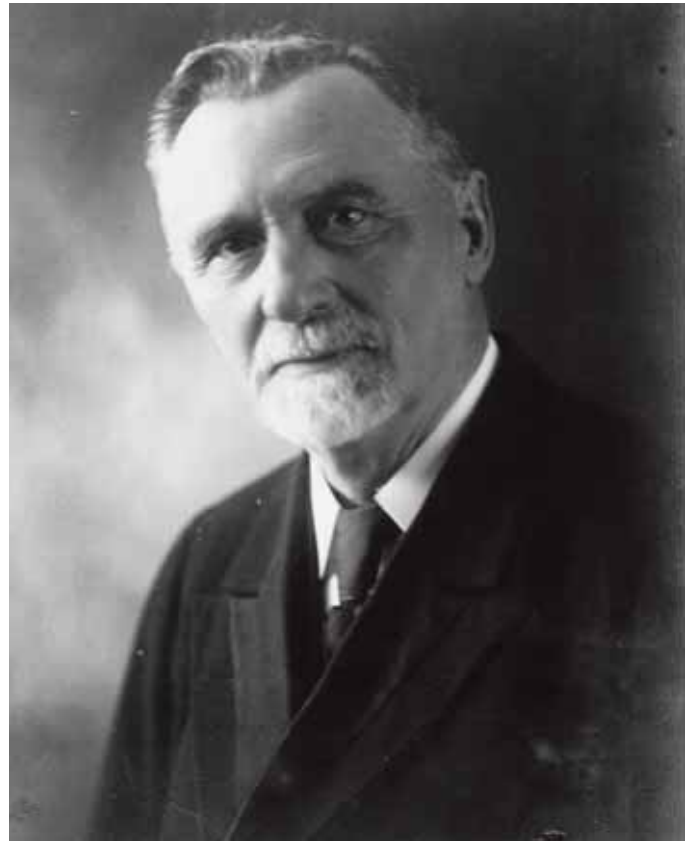
En sådan fremgangsrig person var Ebbe J. Ebbesen, født 1856, der voksede op på Melvanggård i Askov. Allerede som 24-årig kunne han etablere sig som selvstændig gård- og mølleeejer med købet af Sønderskov Mølle og efter kort tid også som ejer af et mejeri.

Han havde ambitioner, og det var naturligt for ham at orientere sig mod Esbjerg og dens havn som led i udbygningen af møllervirksomheden. Sønderskov-møllen var en vandmølle, som allerede ved købet var en lidt forældet teknologi uden muligheder for at vokse.

Ebbe Ebbesen fik aldrig en egentlig uddannelse, men han havde sans for teknik. Hans karriere var derfor udpræget båret af hans personlige egenskaber – alt tyder på, at han var flittig og aktiv på mange fronter.

Næppe mange kender hans navn i dag. Han døde i en forholdsvis ung alder i 1910, men nåede at sætte et betydeligt præg på Esbjerg, dels ved etableringen af Valsemøllen, dels ved sin indsats for at gøre Esbjerg grøn. Som mange andre, der kom til byen østfra, fandt han Esbjerg meget barsk og øde. Hans løsning på det problem var at plante træer.

Den flittige lokalhistoriker Tobias Tobiasen Kragelund har talt med en af Ebbe Ebbesens sønner om faderens indsats. Det følgende er et uddrag fra denne samtale. Den fulde tekst kan findes på arkivets hjemmeside sammen med mange andre af Tobiasen Kragelunds tekster og billeder.



Ebbe J. Ebbesen (1856-1910), ca. 1906

I 1890 blev Ebbe J. Ebbesen gift med frøken Maren Sophie Karoline Momsen, født den 4. april 1865 på Sønderskov Hovedgård, datter af godsejer Momsen. Sønnen, møller Jens Ebbesen, fortæller: »Det er på en måde ganske naturligt, at en godsejerdatter ikke måtte blive gift med en møller. Momsen på Sønderskov Hovedgård sendte datteren både i øst og vest, for at hun skulle glemme Ebbe Ebbesen på møllen. Et år blev hun sendt til Salzburg i Tyskland, hvor hun studerede musik. Da moder var blevet 25 år, spurgte hun ikke nogen om, hvem hun måtte blive gift med«. EBA 73302-420

Foregangsmanden Ebbe J. Ebbesen, Sønderskov Mølle

Ebbe Ebbesen voksede op i et frit og godt hjem. Fra lille af lærte han selv at fremstille de ting, som han ønskede sig, hvorfor han meget tidligt blev en ivrig husflidsmand. Han kom også meget tidligt til at deltage i arbejdet ved gårdens drift, og boglig viden samt regning og skrivning blev

heller ikke forsømt. Senere blev han en meget ivrig deltager i gymnastik, og siden hen en meget benyttet dommer ved store gymnastikstævner. I skyttebevægelsen, som i hans ungdom var i kraftig opgang, var han også ivrig deltager.

Samtidig med alle disse forehavender var det landbruget, som havde hans store interesse.

I 1876 var Ebbesen soldat. Hjemkommen fra tjenesten fortsatte han atter ved landbruget, og i 1880 købte han Sønderskov Mølle med et betydeligt landbrug for 64.000 kroner.

Nu havde den unge mand fået fod under eget bord, og kræfterne skulle prøves. Næsten samtidig med overtagelsen af møllen begyndte han med mejeribrug i en kælder. Det gik så godt, at han i 1884 byggede et stort mejeri. To mælkevogne hentede mælk syd for grænsen, og mod nord fik han mælk fra landsbyerne Malt, Maltbæk, Skibelund og Foldingbro.

Ebbesens tanker, når han stod ved centrifugen, gik hurtig på flugt til noget aldeles nyt. Han begyndte i mejeriet at koge fløde og mælk på flasker, hermetisk tillukkede, så det kunne holde sig frisk i lang tid.

Endelig kom han så vidt, at der kunne sælges fløde og mælk på flasker. Holdbarheden blev prøvet på lange rejser. Prins Valdemar fik til en rejse til Østen 8 kasser med 50 flasker i hver med gratis for at prøve holdbarheden under den skiftende temperatur. En ekspedition til Island fik også en prøvesending med.

Den initiativrige Ebbesen havde ikke nok i møllen og Møllegården samt mejeriet. Han kunne overkomme mere, og så overtog han Brørup Vindmølle med tilhørende dampmølle, hvor der kunne arbejdes i døgndrift uanset vindstille. En stor artikel dengang var boghvedegryn, og hvert år i tre måneder gik grynemøllen dag og nat.

I disse år, i slutningen af 1880'erne og begyndelsen af 1890'erne, skete der store



Selv om de nye aktiviteter i stort format blev flyttet til Esbjerg, forblev Sønderskov Mølle dog et stort anlæg i adskillige år endnu, som det ses af denne tegning af møllen, som en ukendt kunstner har udført omkring 1955. EBA 77962-036



Personale ved Valsemøllen, fotograferet uden for virksomheden omkring år 1900. I bageste række yderst til venstre ses direktør Ebbe J. Ebbesen 1856-1910, der desuden var ejer af Sønderkov Mølle. EBA 00328-070

forskydninger inden for hjemmene, hvad melforbruget angik. Rugsigtemel blev fortrængt af hvedemelet, som var hvidere i farve og havde større bageevne. Møllebygger Mortensen (fra Ribe) og Ebbesen planlagde og indrettede i Sønderkov Mølle et mindre hvedemelssigteri, som gav så udmærket resultat, at de syntes, at der måtte laves noget større.

Etablering i Esbjerg

Esbjerg var dengang på alles læber. Hertil kom dampskibe sejlen med kornlaster, også med hvede fra fremmede lande.

Esbjerg var stedet, hvor en sådan hvedemølle skulle bygges. I 1892 begyndte planerne at tage form, thi da blev hjørnet af Ribegade og Rørkjærsgade købt. Tegningerne til en møllebygning blev udarbejdet, og møllebygger Mortensen planlagde indretningen, som til en begyndelse ikke skulle være større end med to valsestole og tre kværne.

Inden byggeriet blev påbegyndt, fik konsul Lauritzen og grosserer Eriksen (E&C) kendskab til planen og var straks interes-

seret i foretagendet, men i større stil. De ønskede, at møllen skulle ligge ved havnen, hvor der kunne etableres nær forbindelse med skibene, så hele skibsladninger direkte kunne føres til møllen eller fra E&Cs nærtliggende pakhuse.

Det satte fart i foretagendet. I årene 1897-99 blev den store møllebygning opført, så installering af maskiner kunne begynde, og så begyndte hjulene at snurre den 25. august 1900.

Alt med aktiekapital og bestyrelse o.s.v. var ordnet forud. Ebbe Ebbesen valgtes til direktør, og som sådan flyttede han med familien til Esbjerg. Her fik de deres hjem på første sal i hjørneejendommen Torvegade og Nygårdsvej hos landinspektør Madsen, hvor de boede indtil Villa Solhjem blev bygget på hjørnet af Havnegade og Englandsgade.

Esbjerg med omegn var for direktør Ebbesen barsk og hård. Der var ingen træer, ingen steder, hvor familien kunne gå hen en søndag eftermiddag at finde læ og i magelighed sidde og spise et stykke medbragt mad.



Luffoto af området omkring Strandskoven ca. 1982. Nederst til venstre ses 4. Maj Kollegiet og Esbjerg Vandrerhjem. I selve Strandskoven anes gæster ved Esbjerg Kommunes Campingplads eller teltplads, som den også blev kaldt. Pladsen åbnede den 1. juli 1950 og eksisterede frem til 1994. Til højre anes Grådybskolen, mens det til venstre er Esbjerg Tovværksfabrik. EBA 32072-070

Direktør Ebbesen fik nogle interesserede mænd, bl.a. sagfører Brasch og skibsbygger Dahl, samlet for at købe 24 tønder land til beplantning (nuværende Strandskov). I 1902 begyndte arbejdet. Direktør Ebbesen stod i et godt forhold til sine arbejdere på Valsemøllen, og i sommermånederne, da møllen måtte ligge stille, tilbød han sine arbejdere at grave plantehuller for det halve af den dagløn, som de tjente på møllen. De fleste af arbejderne var meget glade for dette tilbud, men efter nogle somres forløb blev det forbudt af fagforeningen at arbejde for en mindre betaling ved dette arbejde. I 1909 var arealet tilplantet.

Direktør Ebbesen var vant til at forhandle. Han havde i adskillige år siddet i Malt Sogneråd og fået ikke så få nye arbejder udført der. I Esbjerg henvendte han sig tidligt til bystyret og formåede det til at anlægge og tilplante skovvejene eller det grønne bælte, hvorigennem der kunne køres med hestevogn ud til den nyplantede plantage.

I 1909 blev det tilplantede areal overdraget til Esbjerg By. De først plantede træer var da i kraftig vækst.



Minerne på Jyllands vestkyst – og de unge tyske pionerer

Af fhv. ingeniør Erling Christensen, Esbjerg

Da det under 2. Verdenskrig begyndte at gå tilbage for Nazityskland, skulle der skaffes flest mulige soldater til østfronten, og vestfronten skulle forsvares med et fæstningssystem – Atlantvolden.

I Danmark kom Atlantvolden til at gå fra Esbjerg og Fanø og hele vejen op til Jyllands nordspids ved Skagen og lidt ned ad østsiden til Frederikshavn. Bunkers til kanoner, lettere våben og til mandskab og ude på selve stranden pigtråd og minefelter.

Byggeriet af de mange bunkers blev udført af dansk arbejdskraft, og regningerne sendt til Danmarks Nationalbank. I en periode var 70.000 danske arbejdere beskæftiget med bunkersbyggeri.

Pigtråd og minefelter blev overladt til de tyske pionerer, som viste sig ofte at være unge drenge på 17 år. Vel egentlig betænksomt at sende dem op til »Flødeskumsfronten«, så de undgik østfronten. Selvfølgelig var det ikke ufarligt at udlægge miner, men det skete jo under erfaren tysk vejledning.

Der var selvfølgelig det problem, at de tyske miner var med en udspændt tråd, der blot skulle berøres let – så udløste den minens tændsats, og minen sprang. Tændsatsen havde desuden den lumske evne, at skar man tråden over, udløste det også tændsatsen. Langt hovedparten af de udlagte miner var »Stockminer«. Man bankede en rund pæl i jorden, og minen, der lignede en stor øldåse, havde en fordybning i bunden, så den kunne placeres på pælen. De blev monteret i store mængder og med udspændte tråde i alle retninger.

Der blev dog også nedgravet S-miner med tråde. Når tråden blev rykket ud af tændsatsen, sprang S-minen op i brysthøjde, eksploderede og sendte stålkugler ud i alle retninger.

Trådsystemet gjorde tyske miner farligere for fjenden, men samtidig også farligere at håndtere for de tyske pionerer.

Esbjerg blev »Verteidigungs Bereich« og en af de byer, hvor den tyske ledelse slog sig ned, og deres bunkere ligger her stadigvæk. Den tyske marine indrettede sig tæt på havnen på Hulvejen, og i Strandskoven ved Idrætsparken (Stadion) byggede man et operativt hovedkvarter.

Den 3. december 1943 påbegyndte feltmarskal Erwin Rommel en 13 dage lang inspektion af den danske del af Atlantvolden. Turen begyndte i Esbjerg, og Rommel var slet ikke tilfreds med det, han så. Der skulle bygges langt flere bunkers, og hans gave til de tyske pionerer var mere pigtråd og flere miner.

Rommels filosofi var, at man skulle tage kampen med fjenden helt ude på stranden, og derfor blev minerne anbragt derude, hvor de store vandbevægelser og sandbevægelser var. Derfor krævede minefelterne mange reparationer, hvilket var rigtig farligt for pionererne. Arbejdet med minerne fortsatte lige til krigens slutning.

Stockminerne sad over jorden på træskafter. Det var vel egentlig meningen, at de skulle være skjult af en beplantning, men ude på stranden var de fuldt synlige for fjendens soldater, der dog ikke kunne følge udløsertrådene. Skræmmende og livsfarlige var de.



Arbejdere i færd med at bygge et tysk befæstningsanlæg. Der er muligvis tale om Ugroko-anlægget i Strandskoven. EBA 57405-070



Feltmarskal Rommel, i midten, og en tysk officerstab på inspektion i Esbjerg ved Hulvejen i begyndelsen af december 1943. Havneadministrationsbygningen ses i baggrunden. EBA 64761-070

Rundt om Esbjerg blev der gravet to tankgrave og bygget masser af bunkers, rullet kilometervis af pigtråd ud og anlagt minefelter, og denne udbygning fortsatte også lige til krigens slutning.

Menneskeliv tabt ved udlægning af minerne

Vi har ingen tyske opgørelser over ulykker med udlægningen af minerne, men der findes et notat i en tysk soldats dagbog. Han skrev: »I april måned (1944) har vi haft 21 mineulykker«. Fordelingen af døde og sårede kendes ikke, så man må håbe for pionererne, at det har været en slem måned.

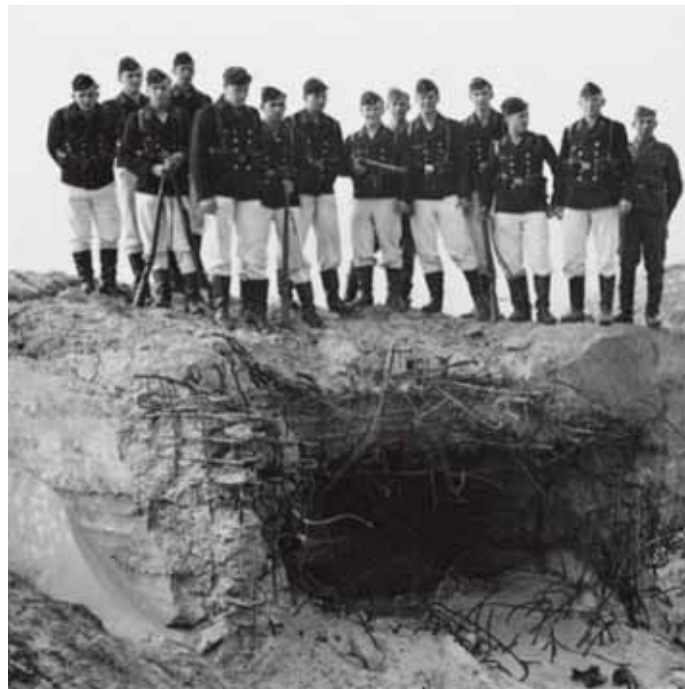
For de to sidste krigsår findes der 63 grave med unge tyske pionerer i Jylland. Det må antages, at disse pionerer har mistet livet i mineulykker, men også ældre pionerer og andre soldater har deltaget i arbejdet ved minefelterne. Ved en forsigtig vurdering har udlægningen af miner og reparationer af minefelterne kostet omkring 100 tyske soldaters liv.

Menneskeliv tabt ved opgravning af minerne

Da krigen var slut, havde de tyske pionerer nedgravet 1.400.000 miner i Danmarks natur. Rundt omkring Esbjerg var der gravet 61.000 miner ned, og på Fanø var tallet 50.000 miner. På halvøen Skallingen blev der gravet 72.000 miner ned i strøminefelter. For Skallingen var der ingen tegninger over de enkelte miners placering, for de blev lagt hvor man syntes, der skulle være en mine. Denne form for udlægning af miner har forøget risikoen ved opgravningen.

Minerne på Skallingen menes at være udlagt af russiske krigsfanger, der også skulle arbejde på anlægsarbejdet ved Tirpitzstillingen.

Alle andre steder end på Skallingen havde tyskerne været meget omhyggelige ved udlægning af minefelter og lavet kort over deres placering. Alle minefelter var rektangulære: To hjørner blev udmålt til faste fixpunkter, og alle minerne i et felt blev gravet ned efter et mønster. Dermed var det muligt at måle sig frem til hver eneste



Tyske soldater renser stranden for miner. Muligvis ved Blåvand. De poserer på en bortsprængt bunker. EBA 26882-070

mine. Mønsteret minerne var lagt i, gjorde det umuligt at gå tværs igennem et minefelt uden at komme meget tæt på en mine eller to.

Efter krigen skulle minerne graves op hurtigst muligt for at undgå ulykker og for igen at give os adgang til vores strande. Det skulle yderligere afsluttes inden vinteren med dens storme og sandfygninger. Igen blev det de tyske pionerer, og herimellem de unge, hjulpet af soldater fra andre enheder, der måtte påtage sig arbejdet, i alt cirka 2.500 mand. Opgravningen foregik under tysk ledelse, og de ledere, der havde lært de store drenge at grave miner ned, kunne vel også lære dem at grave dem op igen. Heldigvis var alle tyske kort over minefelterne intakte, og det sparede tid og øgede sikkerheden. Desværre var de tyske ledere ikke så gode til at demontere minefelter, og desværre pressede man både fra engelsk og fra dansk side på for at få arbejdet udført, så specielt i begyndelsen kostede det mange tyske liv.

Opgravningen af de mange miner var gennemført i september 1945, og de tyske mineryddere kunne rejse hjem. Dog fortsatte rydningsarbejdet på Skallingen til 1947, hvor man gav op, selv om der mang-



Maskinel efterkontrol af minerydning i juli 1945 på marker i Esbjerg omegn, hvor der havde været nedlagt tankminer. Kampvognen med tysk personel kører zig-zag hen over minefelter. EBA 81345-008



Strandskoven forvandlet til efterårsskov efter mineulykken i juni 1945. EBA 54184-070

lede 11.000 miner. Havet havde taget meget strand, og vinden havde flyttet klitterne. En meget stor og dyr minerydning blev sat i gang omkring 2006, hvor omkring 8.000 miner blev fundet, nogle af dem under ni meter sand.

Rundt om i Jylland var der under minerydningen sket en del ulykker, og den største skete i Esbjerg ved det tyske hovedkvarter i Strandskoven. Her lå der 5.000 tallerkenminer i fem dynger, og en dyng med 1.000 miner sprang ved et uheld, Tre danskere og tre tyskere blev dræbt og den nyudsprungne Strandskov forvandlet til en efterårsskov. Vinduer i store dele af byen sprang, og mange huse fik skader på fundamentet, også det jeg bor i.

I alt kostede opgravningen af minerne 149 tyske soldater livet, heraf 67 unge pionerer på 17 år, 165 blev svært sårede og ca. 200 lettere såret. Rydningen af minefelterne på Fanø kostede 20 tyske soldater livet.

Eftertanke

En grim regning i menneskeliv, og det er kun på de 1,4 millioner miner i Danmark. I alt var der lagt 20 millioner miner i Atlantvolden. I de andre europæiske lande var mange miner udlagt uden tegninger over minefelterne.

De unge pionerer var født i 1927 og altså 13 år gamle ved krigens begyndelse. Tyskerne fandt plads til dem i alle våbenarter, da de blev indkaldt i 1943. Efter 2. Verdenskrig blev det gjort op, at 110.000 af dem ikke overlevede krigen.

Diverse

På Tirpitz Museet ved Blåvand er der en stor og grundig udstilling om minerne.

Bygningen af Tirpitz-stillingen med sine fire stk. 38 cm kanoner blev påbegyndt i august 1944, altså to måneder efter de allieredes invasionen i Frankrig og med den russiske hær på vej imod Warszawa.

Kilder

Ebert, Vibeke B. Atlantvolden fra Nymindegab til Skallingen. Varde 1992.

Hansen, Lulu Anne og Martin Rheinheimer (red.). Bunkers - Atlantvoldens perspektiver i Danmark. Kbh. 2014

Hendriksen, Knud. Våben i klitterne. Noter om det tyske invasionsforsvar i Danmark 1940-45. 1943

Jensen, Morten S. og Torben Thorsen. Esbjerg Flyveplads 1940 til 1945. Luftkrigen over Esbjerg 1939-1945. Esbjerg 2013

Jensen, John V. Tirpitz – Livsfare – Miner! Minerydning langs den jyske Vestkyst 1945. Varde 2019.

Rapport over minerydningen på Skallingen [Internettet]

Tarp Bunkermuseum

Willumsen, Peter, Jens Andersen m.fl. (red.): Atlantvolden på Fanø – Fanø under den 2. Verdenskrig. 2011

Søren Tønder om at få sønnen i lære

Ved K. A. Gorritzen

John kom i malerlære. Der var undervisning på Teknisk Skole om aftenen efter arbejdstid. Lønnen som lærling var ualmindelig lav, så man måtte udvise initiativer, hvis man ville have penge på lommen. Problemer på arbejdspladsen blev løst uden sagsbehandlere og psykologer.

Læs hvad Søren Tønder fortæller.

Jeg havde fået en læreplads til John hos en malermester Buch, hvor han skulle være i lære i fem år. Drengen var meget glad for malerfaget. Da han havde været i lære en tid, begyndte han at hjælpe folk, vi kendte lidt, i sin fritid, og det varede ikke længe, før han begyndte med at fuske i sin fri-

tid, da han jo næsten ingen løn fik. Han begyndte med syv kroner om ugen på egen kost, og så steg lønnen med ca. to kroner om året. De sidste to år skulle han have 17,50 kr. om ugen.

Han havde lang vej for at komme ind på deres værksted, som lå på Nygårdsvej 3 i kælderen, men de havde en mængde kunder i Vesterbyen.

Han tjente nu så meget ved at fuske, at han og en kammerat kunne få råd til at tage et kursus i engelsk pr. korrespondance, så hans tid var fuldt besat, da han jo også skulle gå på Teknisk Skole om aftenen, men han var en gå-på-fyr med lyst til at arbejde i sin fritid.



Malere undervises på Esbjerg Tekniske Skole, Torvegade 47 i 1939. EBA 79285-070

Jeg havde købt en Kardinal Radio, og han fik lov til at købe pladespiller, selv om han skulle have den på afbetaling.

De to drenge fik nu et par penneveninder i London, som de skrev sammen med et års tid. Så fik de begge to en invitation til at holde ferie hos de unge pigers forældre i fjorten dage mod, at de selv betalte rejsen. Det kan nok være, at der kom fart i malerpenslerne, og da tiden kom, og han skulle afsted, havde han tjent 1.000 kr. til at holde ferie for. De havde en dejlig tur og blev meget fint behandlet i de to hjem, de kom i. Kammeraten var i lære i en radioforretning.

Da John det sidste år var i lære, blev han af sin mester sendt ud til nybygninger. Han fik besked på, at når nogen spurgte ham, skulle han sige, at han var svend. Det var ikke en fin mester, han havde. Når han sendte ham ud på sådanne store arbejder, sagde han altid, at han nok skulle skønne på det, men i de fem år, han var hos sin mester, havde han kun fået to gange fem kroner og en gang ti kroner.

Efter han havde været i lære i fire år, var han blevet uvenner med sin mester, og mesteren havde truet ham med øretæver. Så sagde John til mig: »Det vil jeg sige dig, at hvis han prøver på at slå, så slår jeg igen«. Jeg talte med Mary om, at det var bedst, at jeg en søndag formiddag kørte ud og snakkede med hans mester. Da jeg ringede på, kom hans kone og lukkede op. Da jeg spurgte efter manden, viste hun mig ud i deres have, hvor han sad og ventede på, at konen skulle komme med kaffen.

Jeg spurgte ham, hvad der var i vejen mellem John og ham. Jo, sagde han, han var begyndt at være fræk. Ja, siger jeg, nu har der ikke været noget i vejen i fire år, så jeg vil bare sige dig, at prøver du at lægge hånd på John nu, så må du selv tage følgerne. Jeg kan godt forstå, at drengen bliver gal på dig, når du snyder ham gang på gang. Ja, lød svaret, han havde da tit givet ham en ekstra skilling. Jo, du har givet ham to gange fem kroner og en gang en tjer – synes du, det er noget at prale af? Men nu ved du besked. John ved ikke, at jeg er her ude og tale med dig, at du ved det.



Hvordan så Esbjerg Tekniske Skole egentlig ud indvendigt, lyder et hyppigt stillet spørgsmål. Det kan man faktisk ikke svare på, for malerne øvede de forskellige teknikker på skolens vægge som f.eks. her fra perioden 1945-1950, hvor Just Hansen og Niels Olsen var lærere. Fotograf Paul Bølling. EBA 52887-008

Nu kom hans kone med kaffe, og vi talte om planter og haven, hvorefter jeg kørte igen. Mandag aften sagde John: »Mester er blevet så flink, som han aldrig har været før«.



Du er vel ikke gået glip af ?

Ved Peter Bak

ArkivNyt er efterhånden udkommet i mange år. Nye læsere er kommet til, og de kan være gået glip af mange interessante artikler. Af den grund følger hermed en oversigt over de mange spændende og interessante artikler, som ArkivNyt har bragt siden 2008. Artiklerne findes via arkivets hjemmeside:

<http://eba.esbjergkommune.dk/om-arkivet/nyhedsbreve.aspx>

Nr. 4 – december 2019

Minder fra julen 1950 hos fiskerfamilien Grethe og Anders Gorridsen, Vesterhavsgade 28.

Søren Tønder om glæder og genvordigheder ved at have hund.

Maries Madsted. Jeg spiste på et pensionat i Jernbanegade 16, som hed Maries Madsted. Det var Erling Johansen og hans kone Marie, som bestyrede det med en ung pige på 16 år.

Mødrehjælpens svangrehjem Østerklev. Og så gik snakken om dengang, hvor unge, fortvivlede kvinder kom med rutebilen til Hjerting og blev sat af enten før eller lige efter hjemmet, så deres ankomst blev lidt diskret.

FDF-orkester december 1955. I adventstiden blev der hver søndag musiceret på Torvet i Esbjerg.

Gartnerne Loklindt. I en oversigt over Danmarks gartnerier fra midten 1930'erne optræder familienavnet Loklindt jævnlige i forbindelse med gartnerier i Esbjerg.

Det skete i 2019 - første halvår

Nr. 3 – november 2019

FDF'erne og naturen. Det har altid været vigtigt for spejdere og FDF'ere at sikre sig

gode steder i naturen. Mange steder byggede man hurtigt en lejr efter overtagelse af et naturområde.

Søren Tønder om en familietragedie. I dette uddrag fortæller han om barske tragedier, der ramte familien, og hvordan den tids sygehusvæsen kunne opleves.

Thorvald Jessen, gartner ved Stormgade.

Vi skal ikke langt tilbage i tid, mands minde vel, før en familie kunne ernære sig ved at dyrke mindre jordlodder med grønsager eller kunne supplere sin indtægt væsentligt derved.

Nr. 2 – juni 2019

Rasmus Vind. En mand og hans tid. Rasmus Vind kom til verden d. 18. april 1868 på Lundvadgård i Obbekær som den tredje af 11 søskende. Faderen var fra Obbekær, mens moderen stammede fra Esbjerg og var af Spangsberg-familien.

Søren Tønder fortæller om ormegravning, tjærearbejde og afslutningsfest på Centralhotellet.

Sankt Hans på cykelbanen 1954.

Nr. 1 – maj 2019

Om Bovbjerg og Vind-familien. Dette er en historie om Anders Kristian og Thyra Ingeborg Vind Nielsen og deres efterkommere samt livet på gården Bovbjerg i Guldager fra 1905 til ca. 1980.

Søren Tønder om Parkvej, nybyggerproblemer, skole og kolonihavehuse. Nu begyndte en rivende udvikling i Sædding. Folk byggede alle slags huse og skure til at bo i, og kommunen måtte til at kloakere, da det blev ulovligt med sivebrønde.

Om Esbjerg-skolen i Indien – 1. del 1979-1990. At det i år er 40 år siden, Esbjerg-

skolen i Indien så dagens lys, er anledningen til denne artikel om baggrunden for skolens oprettelse og historien, der fulgte.

Nr. 4 – december 2018

Julen hos slagteren i 1950'erne. Juletravlheden begyndte med en stor juleudstilling den 1. søndag i december. Dette var noget, alle slagtere gjorde meget ud af, da jeg var barn i 1950'erne.

Om nybyggerområdet Sædding og fest og møde på Strandpavillonen Langli. Udpluk af Søren Tønders erindringer.

»Den Spanske Syge« – den store influenza. En epidemisk dødelig sygdom med omkring 50 millioner døde. Sygdommens hærgen og udbredelse hang nøje sammen med Første Verdenskrigs sidste år – 1918. Også i Esbjerg satte den sit spor med omfattende socialmedicinske følger.

Posten skal ud i sne og slud. I 1970'erne var der julepost nok, faktisk så meget at man kunne lave en hel julekalender (Vinterbyøster), hvor juleposten indgik som et bærende element.

C.J.C. Papir Esbjerg. Jeg kørte som cyklen-sælger for tobaksfirmaet E. Nobels Oplag i Herning indtil 1958. En dag så jeg en annonce fra C.J.C. Papir i Esbjerg, som lød tiltrækkende. De søgte en sælger, og da jeg var lidt træt af at cykle rundt, søgte jeg stillingen.

Det skete i 2018

Nr. 3 – september 2018

Købmanden fra Bryndum. Laurits Birch Schmidt Kristensen, der døde i juli 2018, var gennem mange år købmand i Bryndum. I sine sidste år syslede han med sine erindringer, bl.a. om varesortimentet i butikken og om besættelsestiden, som Laurits oplevede som stor dreng.

Det kribler, krabler og klør – lus i besættelsestidens Esbjerg. Hver dag kom famili-

er med børn gående med deres sengetøj og tyske soldater med fuld oppakning. Også arbejdere og søfolk samt arrestanter i bil fra byens arrest mødte op. Alle havde de lus, og målet var Aflusningscentralen på Esbjerg Sygehus.

Miner og tankgrave på Sejlstedlund i Gjesing. Besættelsen berørte naturligvis hele befolkningen, men nogle mærkede den ubehageligt direkte, f.eks. ved at bo et uheldigt sted som forfatteren til disse erindringer.

Søren Tønder om angrebet på Esbjerg Flyveplads. Den 27. august 1944 var en varm sommerdag. Det var også dagen, hvor Esbjerg Flyveplads blev bombet.

Kok på en missionskutter. Jeg havde sommerferie efter afsluttet 4. mellem i foråret 1960 og ville gerne tjene en skilling. Året før plukkede jeg jordbær, men fandt det både kedeligt og dårligt betalt. Derfor spurgte jeg min far, om jeg kunne få hyre som kok i ferien.

Nr. 2 – maj 2018

Den store katastrofeplan 1943. Hvis bomberne faldt over Esbjerg, som man frygtede kunne ske, vidste enhver medarbejder på Esbjerg Sygehus ifølge katastrofeplanen, hvor de skulle møde.

Kriminalkommissær Karl Halsteens erindringer om folkestrejken i Esbjerg i 1943. Jørgen Halsteens erindringer om være barn under besættelsen. Hele min skoletid i Esbjerg kom til at stå i krigens tegn – og det lige fra begyndelsen.

Søren Tønder om 5. maj 1945.

To soldater under jorden på Bovbjerg under besættelsen. Under 1. Verdenskrig var mange dansksindede soldater syd for Kongeåen tvangsindlagte til at kæmpe på den tyske side i krigen. Noget lignende var tilfældet for franske soldater fra Alsace-Lorraine, som efter det ydmygende franske nederlag i 1940 blev tvunget til at kæmpe

på tysk side. En del af dem var havnet i Danmark som del af besættelsesmagtens tropper.

Nr. 1 – april 2018

Esbjerg Havn 150 år. Fra levende køer til fisk, flæsk og vindmøller.

Gamle havnearbejdere på Esbjerg Havn med maritime tilnavne. Erindringer fortalt af Henrik Poulsen, født 1899.

Kutterdatabasen. Databasen Sydvestjyske fiskekuttere på Byhistorisk Arkivs hjemmeside indeholder oplysninger om fiskekuttere registreret i Esbjerg, Fanø, Varde og Ribe siden 1894.

Glimt fra havnens historie. Billedserie.

En kvindes dagbogsblade fra Spangsbjerg Sanatorium 1916. Som så mange andre blev min bedstemor ramt af tuberkulose og var indlagt på Spangsbjerg tre-fire måneder i foråret og sommeren 1916.

Nr. 4 – december 2017

Min barndoms jul på landet. Hanne Lasborg var sygeplejerske, født 1917 på Darum Mark. Causeriet er lavet til og holdt ved julefesten i Haderslev Inner Wheel Club i december 1976.

Jordemødre i Ribe Amt. »Danmark er nu det bedste og sikreste sted at føde sine børn«. Sådan indledes en artikel i Berlingske Tidende den 21. juni 2017.

Vestjysk Fødeklinik i Esbjerg. Når vi husker tilbage, kan nogle af os erindre, at der engang var fødeklinikker her i Esbjerg, ja hele to ved samme navn. Det var før den tid, hvor sygehusene fik monopoliseret fødslerne. Den ene klinik lå i Englandsgade 11 og bestod fra 1935-1938. Den anden lå i Stormgade 91 med virke fra 1938-1961.

Cognac fra Helgoland. En Esbjergskipper som smugler. I løbet af august 1927 flød aviserne over med adskillige artikler om et spektakulært smugleri, hvor smuglersprit

påfyldt iltflasker var blevet indført over Esbjerg Havn.

Kommunalvalg i Esbjerg 1993-2017. Johnny Søtrup's borgmestertid

Det skete i 2017

Nr. 3 – november 2017

Kolonihaven – fattigdomsforsorg eller selvhjælp. De første kolonihaver var anlagt »fra oven« af offentlige myndigheder og private filantroper. I slutningen af 1800-tallet begyndte en helt anden slags kolonihaver at vokse frem, men nu »fra neden« som en del af den arbejderbevægelse, der var ved at etablere sig som en politisk kraft.

Historien om Aage Hass radio. Lisbeth Hass fortæller om at arbejde i sin fars radio- og tv-butik.

En begravelse. Brødrene Aage Sthisen og Harald Thomsen omkom på havet i 1923.

Søren Tønders erindringer om bjærgningen af et græsk fragtskib. I 1959 strandede en stor græsk damper på ti tusinde tons ved navn Anastassios uden for Baren. Den var fuld lastet med cement, og den kom fra Aalborg Cementfabrik, men den var overlastet.

Nr. 2 – august 2017

Fra forsøgshave til boligkvarter. Boligbyggeri på Forsøgsgårdens jorder i Spangsbjerg i det såkaldte mellemste byområde var ikke medtaget i planerne for byens overordnede boligudbygning.

Fars Dag og Esbjerg. Oprindelsen af Fars Dag kan spores tilbage til USA. I Danmark blev Fars Dag først indført i 1930'erne – og her var opfinderens esbjergenser.

Sømandsfamilien. Jenni Hansen levede som sømandskone gennem mange år.

Søren Tønders erindringer om tiden efter besættelsen - om flygtninge, pengeombyt-

ning, sortbørs, myndigheder og specielle handelsbetingelser.

Nr. 1 – april 2017

Istidende. Dette blad blev udgivet i 1930'erne af Premier Is i Esbjerg. Bladet giver et interessant billede af den »amerikanisering«, der var i gang i mellemkrigstiden – i dette tilfælde af spisevanerne.

Mormors hus. Når jeg i dag runder hjørnet af Kirkegade og Spangsbjerg Kirkevej, der i dag lyder adressen Kirkegade 209, løber tankerne uvilkårligt tilbage i tiden. Her lå for år tilbage et havehus, sommerhus – i hvert fald et ret lille hus.

Realkursus i Esbjerg. I 1962 tog den daværende skoledirektør N. P. Andersen og Danmarksgades skoleinspektør Frederik Klintø initiativet til oprettelse af et toårigt realkursus for voksne.

Søren Tønders erindringer om arbejde på havnen og to forskellige kvindearbejdspladser.

Nr. 2 – december 2016

Krims, sætkager og kovringer. Ane Pedersen, der blev født den 13. juni 1867 i Nr. Oksby, og Else Andersen, født den 23. september 1866 i Mosevrå, fortalte i 1948 om deres barndom til Tobias Tobiassen Krage-lund.

Juletraditioner på sygehuset 1909-1949. Patienternes jul blev fejret udelukkende juleaftensdag den 24. december, hvor de var midtpunktet med julemiddag, besøgstid og julegudstjeneste samt julegaver.

Barndom i Nørreskovens pavillon. Ellen Christensen (født 1928) flyttede i 1937 ud i Pavillonen i Nørreskoven sammen med et par søstre og forældrene, der havde forpagtet det kommunale udflugtssted.

Søren Tønders erindringer om bomberne i Frodesgade. 2. Verdenskrig blev synlig i Esbjerg i begyndelsen af september 1939.

Tre søskendes erindringer fra Østre Skole. I anledning af Østre Skoles lukning har redaktionen af Arkivnyt bedt tre tidligere Østre Skole-elever – og søskende – fortælle om deres tid på skolen i 1940'erne og 1950'erne, mens den endnu var folkeskole. De er Nina Broch (g. Thomsen), Hanne Broch og Jørgen Broch, som dengang boede i Englandsgade 34.

Nr. 1 – oktober 2016

Esbjerg Byhistoriske Arkiv 65 år. Af Heidi Rohr, Esbjerg Byhistoriske Arkiv.

Havnens Tuberkulosestation. Ideen om en tuberkulosestation på havnen i 1950 var en spændende tanke, men fiskerne og overlægen blev ikke enige.

Studerne 1934. Esbjerg Byhistoriske Arkiv har offentliggjort endnu en database, denne gang med oplysninger om studenter fra Esbjerg 1910-1958.

Fire år med sognerådsprotokoller. Gennem mere end fire år har Harry Hansen indtastet oplysninger af ca. 20.000 forhandlingspunkter fra gamle sognerådsprotokoller i Bryndum-Vester Nebel Sogneråd. Disse forhandlinger dækker perioden fra 1842 og til sammenlægningen med Esbjerg Kommune i 1969.

Søren Tønder om skæve personer. Om Moddy, Lille Mads og Dynamit Knud.

Nr. 2 – december 2010

Søren Tønder og bryllup. Søren Tønder skriver om forlovelsen, brylluppet, bryllupsnatten, gaverne og tiden lidt før og efter disse begivenheder.

Kutter Ekko, en typisk Esbjerg-kutter på 40 tons, blev bygget på S. I. Kjeldsens Skibsbyggeri til levering den 1. juni 1938.

Stenhuggeren. Søren Peter Høeg Olesen kom i 1937 i lære som stenhugger i firmaet Billeschou, der dengang havde værksted på hjørnet af Stormgade-Skjoldsgade.

Søkort at forstå, skib at føre. Anker Rasmussen, Fanø, fortæller om sit arbejdsliv til søs og om familiens tilknytning til søen.

Arne Vejlgård Madsen II. I Arkiv Nyt julen 2009 fortalte Arne Vejlgård Madsen om sine første år til søs, hvor han sejlede for rederiet Lauritzen. Herefter skiftede han spor, idet han blev ansat i Fiskeriministeriet og endte sit sømandsliv i Esbjerg.

Julestemning bringes ud til fyrskipet. Når julen nærmede sig, var søfolkens tanker ofte hos hjem og familie. Besætningen på Vyl Fyrskip skulle dog ikke snydes for julens budskab. Op til jul bragte H. V. Ravn både præst og missionær frem til mand-skabet.

Pibe-Jensen. Birgit Beck Jensen er datter af Ejner Jensen, i sin tid bedst kendt i Esbjerg som Pibe-Jensen. Birgit Jensen tegner her et portræt af sin far som en af byens driftige handelsmænd.

Nr. 1 – juni 2010

Fejllaceret. Esbjerg Statsskole ligger det forkerte sted. Da man skulle bygge en ny skole i 1930'erne, fandt Esbjerg Byråd frem til en herlig stor grund. Grunden lå bare på den forkerte side af kommunegrænsen!

Der var en kakkelovn i hvert eneste lokale på skolen. I mange år havde Esbjerg Statsskole både mellemskole- og realskoleklasser. Robert Hesselberg gik i mellemskolen 1928-1932 og har for et par år siden nedskrevet sine erindringer om Statsskolen i disse år, hvor påklædningen skulle være i orden.

Den største forandring var at gå over til at sige jeg i stedet for "a". Sigrid Rasmussen begyndte på Statsskolen i 1936 i mellemskolen og forlod skolen som student i 1943. Hun beskriver levende, hvordan det var at komme fra landsbyen til gymnasiet i Esbjergs centrum.

Udvekslingsrejse til London 1947. Fire elever fra 2.g på Esbjerg Statsskole var i som-

meren 1947 på udvekslingsrejse til England. Benny Grevang fortæller om turen.

Rektor i skarp sovs. Jens Ahm blev rektor ved Esbjerg Statsskole i 1956. I en revyvisse fra 1959 luftede nogle elever deres syn på rektor.

Her skulle vi være selvstændige, men... Jens Peter Hansen gik i gymnasiet 1962-1965. Det var før ungdomsoprøret, så det var et gymnasium, der af mange unge mennesker oplevedes som præget af en meget gammeldags disciplin.

Nr. 4 – december 2009

Søren Tønders jul. Søren Tønder beretter om sit møde med Mary og tiden op til den juleaften, han var til i Marys hjem. Det er om forelskelse og glæden ved at blive accepteret.

Julemandens søn. Samtale med Alf Melchior, søn af Kai Melchior. Ad uransagelige veje kom Kai til Esbjerg, efter han i 1937 havde giftet sig med Mary. Kai var i flere år julemand i byen, og Alf var med som nissebarn. Alf fortæller her om, hvordan det var at være julemandens søn.

Esbjerg Andels Slagteris juleudstilling 1951. 3. adventssøndag var de store juleudstillingerens dag. Esbjergensere med børn flokkedes i Strandbygade og Kongensgade om butikkernes vinduer.

59 år som slagtermester. Fhv. slagtermester Christian Petersen fortæller om et usædvanligt langt liv i slagterfaget.

Min juleaften 1950. Lis Køhlert, født 1940, har boet hele sit liv i Tjæreborg. I 1950 skrev hun stil om familiens juleaften.

Juleaften på Epidemisygehuset i 1894. Sidst på eftermiddagen den 24. december 1894 stod familierne uden for på små trappestiger og kiggede ind gennem sygehusets vinduer, mens juletræet blev tændt.

Jul på søen. Arne Vejlgård Madsen, fortæller om, hvordan han som ung maskin-assistent fejrede jul til søs.

Bagerens jul. Gerda Bloch-Andersen var datter af bagermester Rasmussen i Torvegade. Hun fortæller her om julen i bageriet i 1930'erne.

Glade jul, dejlige jul. Sigrid Rasmussen har nedskrevet sine erindringer fra årene 1924-38. Hun var datter af lærer Valdemar Nielsen, Bryndum, som var bror til komponisten Carl Nielsen.

Købmandens jul. Laurits Christensen, der efterfulgte sin far som købmand i Bryndum, er ved at lægge sidste hånd på sine erindringer. Her beskriver han hvordan julehandelen foregik i faderens tid (butikken blev etableret i 1931).

Nr. 3 – august 2009

Øgenavne på havnen. Uddraget af Søren Tønders erindringer handler denne gang om nogle af de øgenavne, man brugte indbyrdes mellem havnearbejderne på hans tid. Læs om »morgenrød«, »dovne Julius«, »ådsel Anders«, »sporskifteren« og mange andre.

Da der blev lavet papæsker i Esbjerg. I Rolfsgade lå tidligere en typisk lille familievirksomhed, der lavede papæsker. I mange år hed ejeren Preben André Knudsen (født 1926), og han fortæller fabrikkens historie og hvordan, han kom ind i produktionen. Herman Thude, der var bud på fabrikken i slutningen af 1940'erne, fortæller, hvordan det var at bringe de tomme papæsker ud til modtagerne – på cykel.

Børnemælk og kvægtuberkulose. Først i slutningen af 1950'erne blev Danmark erklæret helt fri for kvægtuberkulose, men det skete først efter en lang og sej kamp mod først og fremmest landbruget. Med de tuberkulosefrie besætninger var der ikke længere brug for den børnemælk, der blev leveret til småbørn fra tuberkulosefrie besætninger. Aja Høy Nielsen fortæller om

kampen mod tuberkulose, og Torben Nielsen beretter om sin tid som mælkedreng for mælkehandler Jakobsen i Nørregade 44 i sommeren 1958.

J. P. Baun (f. 1878) om sit liv. Han arbejdede siden sit tiende år, både i Esbjerg og andre steder, og i mange forskellige brancher. Bl.a. var han fisker under 1. Verdenskrig og oplevede at være opbragt i to måneder af tyskerne.

Nr. 2 – april 2009

Soldater i Esbjerg. I en kort årrække var der en garnison i Esbjerg. Den lå på Hjeritingvej og blev opgivet som garnison allerede i 1957. Nytårsaften 1963 blev bygningerne ramt af en raket – dog kun en nytårsraket.

Det må du kigge i vejviseren efter! "En bedre løn? Den må du kigge i vejviseren efter!" Men faktisk er der interessante ting at finde i 100 års vejvisere for Esbjerg og omegn, f.eks. om mælkehandlens storhed og fald.

Grønlanderne på Spangsbjerg Sanatorium. Lungetuberkulose var i mange år en stor trussel mod folkesundheden, og lokalt stod Spangsbjerg Sanatorium centralt i bekæmpelsen af sygdommen. I 1950'erne kom en lang række patienter fra Grønland også til behandling på sanatoriet.

Nr. 1 – januar 2009

Konfirmationerne står for døren. Foråret er den store tid for konfirmationer, og der er ingen grænser for, hvor meget der spendes på festerne. Det problem gjaldt ikke for Søren Tønder, da han ikke engang 14 år gammel blev konfirmeret den 3. april 1921.

Også ideologi bag husmoderforeninger. For os i dag tager en foreningstype som husmoderforeningerne sig måske ikke specielt ideologisk ud, men der var faktisk mere end en tanke bag også denne type forening. Esbjerg Husmoderforening, stiftet i 1928, kan tjene som eksempel. Rigtige kvinder ville respekteres for det arbejde, de

udførte hjemme som kompetente husmødre.

Jobmuligheder i 1909. Arbejdsmarkedet i Esbjerg 1909 så helt anderledes ud end i dag. Det var ud af skolen efter konfirmationen til gode, gammelkendte fag. Men der var nye tider på vej, og nye fag var ved at etablere sig, som f.eks. telefondame eller elektriker.

Nr. 2 – november 2008

I skole med Søren Tønder. Denne gang handler uddraget fra Søren Tønders erindringer om hans skolegang på Danmarks-gades Skole. Disciplinen var ganske hård, og ud over skolen måtte mange børn tænke på, hvordan de med arbejdsindsats kunne bidrage til familiens økonomi.

Musik og glade dage i 1968. 1968 er et mytisk årstal, der igen er blevet dyrket i anledning af, at 68'erne er blevet 40 år ældre. Hvordan oplevede et ungt menneske i Esbjerg dette fantastiske år? Bjarne Andersen fortæller om at være 16 år i 1968.

Da nonnerne kom til Esbjerg. For 100 år siden byggedes Spangsbjerg Sanatorium af en katolsk nonneorden. I løbet af ganske få år lykkedes det den katolske kirke at etablere sig i Esbjerg ved at bygge byens hospitaler.

Henning Rasmussen og lokalpolitik. For 50 år siden havde byens senere borgmester Henning Rasmussen sin debut som politiker ved byrådsvalget i Esbjerg foråret 1958. Han fik 120 personlige stemmer.

Nr. 1 – august 2008

Havnegade 5 i 1918. Søren Tønder, f. 1907, fortæller om sin barndom i Havnegade, hvor pengene nok var små, men hvor der var hjerterum.

Kvindekamp. I 1932 kom én af byens største foreninger Dansk Kvindesamfunds Esbjerg-afdeling i medierne i forbindelse med en sag om forfremmelse af tre kvindelige kontorassistenter.

Da Hitler kom til magten. I år er det 75 år siden, Hitler kom til magten i Tyskland. Det fremkaldte straks reaktioner, bl.a. i dagbladet Vestkysten. Avisens chefredaktør Knud Ree var en tidlig modstander.



Næste nummer af ArkivNyt udkommer i begyndelsen af maj og har fokus på 75 års jubilæet for befrielsen.